

جایگاه هویت ملی در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی (مورد مطالعاتی مصوبات ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰)

نوع مقاله: پژوهشی

حمید هوشنگی*

E-mail: h.houshangi@isu.ac.ir

رضا سلیمی‌زاده**

E-mail: rezasalimizadehsistani@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۳/۱۷ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۶/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۶/۲۹

چکیده

شورای عالی انقلاب فرهنگی یکی از نهادهای تصمیم‌گیر در جمهوری اسلامی ایران است که بسیاری از تصمیم‌گیری‌های کلان در حوزه فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران متأثر از این شورا است. هویت ملی نیز به‌عنوان یک مقوله فرهنگی و گفتمانی در تصمیمات شورای عالی انقلاب فرهنگی بروز دارد. با توجه به اهمیت هویت ملی، بررسی میزان اهتمام شورای عالی انقلاب فرهنگی به این مقوله ضروری است؛ بنابراین این مقاله تلاش دارد مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی از ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ را از منظر هویت ملی بررسی نماید. در این تحقیق هویت ملی به هفت بعد اجتماعی، فرهنگی، تاریخی، سیاسی، سرزمینی، دینی و ادبی و زبانی تقسیم شده است و ابعاد مذکور در مصوبات ردگیری می‌شوند. برای رسیدن به هدف پژوهش نیز از روش الگوی عملیاتی تحلیل گفتمان استفاده شده است. تحلیل مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی از منظر هویت ملی نشان می‌دهد که حفظ همبستگی و انسجام ملی، حاکمیت آموزه‌های قرآنی، گسترش زبان فارسی، احیای حافظه تاریخی، حفظ فرهنگ ایرانی اسلامی، رشد بصیرت سیاسی و جذب نخبگان ذیل محور کلان تمدن اسلامی به هویت ملی ایرانی شکل داده‌اند. همچنین میزان اهتمام شورای عالی انقلاب فرهنگی به همه ابعاد هویت ملی یکسان نبوده است و بعد سرزمینی در کمترین حد و بعد فرهنگی و ادبی و دینی بیشتر از سایر ابعاد مورد توجه بوده‌اند و ابعاد سیاسی، اجتماعی و تاریخی در میانه این بردار قرار دارند.

کلیدواژه‌ها: جمهوری اسلامی ایران، هویت ملی، ابعاد هویت ملی، انسجام ملی، شورای عالی انقلاب فرهنگی.

* استادیار علوم سیاسی، دانشگاه امام صادق (ع) (نویسنده مسئول).

** کارشناسی ارشد معارف اسلامی و علوم سیاسی، دانشگاه امام صادق (ع).

مقدمه و طرح مسئله

امروزه هویت ملی از مهم‌ترین مسائل کشورهای جهان و عامل انسجام مردم یک کشور است و عدم توجه به آن باعث بروز بحران‌های متعددی در جامعه ملی خواهد شد. دستگاه‌های متعددی از طرق مختلف بر تقویت یا تضعیف هویت ملی اثرگذار هستند؛ اما تأثیر نهادهای سیاست‌گذار بر هویت ملی بیش از سایر نهادهاست. شورای عالی انقلاب فرهنگی به‌عنوان ستاد فرهنگ کشور را می‌توان به‌عنوان مهم‌ترین رکن تصمیم‌گیر در حوزه فرهنگ و بالتبع هویت ملی دانست. ارزیابی مصوبات این نهاد مهم در حوزه هویت ملی در راستای سیاست‌پژوهی می‌تواند گام مهمی در راستای سیاست‌گذاری هویت ملی ایرانیان باشد تا علاوه بر مشخص شدن میزان توجه به هویت ملی در این مصوبات، خلأهای موجود در این زمینه شناسایی و مرتفع گردد. بر این اساس در این نوشتار تلاش شده است مصوبات این شورا در بازه زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ از منظر هویت ملی بررسی و میزان اهتمام این نهاد به هویت ملی در سطح مصوبات مشخص گردد.

اهمیت تحقیق

از آنجاکه هویت ملی عامل انسجام و همبستگی یک جامعه است و درعین حال هویت خاصیت پویایی دارد و می‌تواند تغییر و تحول داشته باشد لازم است تا نهادهای مربوطه به این مقوله توجه ویژه‌ای داشته باشند تا از این طریق بر روند پویایی و تغییر و تحول هویت ملی کنترل داشته باشند. بر همین مبنا سیاست‌پژوهی در حوزه هویت ملی دارای اهمیت ویژه است چراکه در صورت عدم توجه نهادهای بالادستی به مقوله هویت ملی، هدایت این مقوله از اختیار حکمرانان کشور رها و در نتیجه پیامدهای منفی به دنبال خواهد داشت.

سؤال‌های تحقیق

سؤال اصلی: ابعاد هویت ملی چه جایگاهی در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰-۱۴۰۰) دارند؟

سؤال‌ات فرعی

- کدام یک از ابعاد هویت ملی بیشتر/ کمتر در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در یک دهه اخیر مورد توجه بوده‌اند؟

- نظام‌واره گفتمانی مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در یک دهه اخیر در حوزه هویت چگونه بوده است؟

پیشینه تحقیق

بررسی منابع موجود نشان می‌دهد اثر تحقیقی محدودی درباره بررسی مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی از منظر هویت ملی انجام شده است. به‌طور نمونه آقامحمدی و اسدی (۱۳۹۸) در تحقیق خود تلاش نموده‌اند شاخصه هویت ملی، ابعاد و مؤلفه‌های آن را در اسناد تحولی آموزش و پرورش ایران واکاوی نمایند بخشی از این اسناد، سند مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی است. یافته‌های این پژوهش گویای این است که در اسناد تحولی آموزش و پرورش عدم توازن در قبال ابعاد شاخصه‌های هویت ملی مشهود است. از سوی دیگر منابع متعددی در حوزه هویت ملی وجود دارد. در این بخش به منابعی پرداخته شده است که به ارزیابی هویت ملی در اسناد و متون اهتمام داشته‌اند. بررسی متون آموزشی به‌ویژه کتب درسی از منظر هویت ملی، از تحقیقات پرتکرار در این حوزه است که به برخی از آن‌ها به‌طور نمونه اشاره می‌گردد. خدایار و فتحی (۱۳۸۷) در پژوهش خود، با تحلیل و بررسی شانزده جلد از کتاب‌های درسی تاریخ، جامعه‌شناسی، زبان و ادبیات فارسی رشته‌های علوم تجربی، علوم انسانی و ریاضی و فیزیک در مقطع متوسطه، به دنبال بررسی انعکاس مؤلفه‌های هویت ملی ایران و شاخصه‌های آن، جهان ایرانی و تبیین مفهوم نظری هویت در این کتب هستند. فرهاد پروانه (۱۳۹۴) با تأکید بر اهمیت کتاب‌های درسی به‌عنوان مهم‌ترین ابزار نظام آموزش و پرورش برای شکل‌دهی به هویت اسلامی و انقلابی دانش‌آموزان، کتاب‌های درسی تاریخ دوره متوسطه رشته‌های علوم پایه را از منظر میزان توجه به مؤلفه‌های هویت اسلامی و هویت انقلابی موردبررسی قرار داده است. هدف پژوهش علیزاده (۱۳۹۹) بررسی کتاب‌های فارسی ابتدایی است تا مشخص گردد که این کتب به چه میزان به مؤلفه‌های هویت ملی توجه دارند. محمودی (۱۳۹۸) نیز تحقیق خود را با هدف بررسی وضعیت مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب‌های درسی پایه دوازدهم متوسطه نظری انجام داده است. داوری و همکاران (۱۳۹۷) تمرکز تحقیق خود را بر بازنمایی هویت ملی در کتاب‌های نوانتشاریافته زبان انگلیسی در نظام آموزش رسمی کشور، ایشانی و حاجی‌حسین (۱۳۹۶) بر نقش کتاب فارسی بخوانیم دوره ابتدایی در هویت ملی با تأکید بر فرهنگ و میراث فرهنگی، هاشمی و قربانعلی‌زاده (۱۳۹۳) بر

بررسی میزان توجه به هویت ملی در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی، منصوری و فریدونی (۱۳۸۸) بر میزان تبلور هویت ملی در کتاب فارسی دوره ابتدایی و خوش‌خویی و همکاران (۱۳۹۰) بر بررسی میزان تأکید کتاب‌های تعلیمات اجتماعی، تاریخ و فارسی دوره راهنمایی بر هویت اسلامی - ایرانی قرار داده‌اند. هوشنگی (۱۳۹۹) الف و ب) نیز با تمرکز بر برنامه درسی دانشگاه‌ها، جایگاه هویت ملی در برنامه درسی دو رشته جامعه‌شناسی و علوم سیاسی در مقطع کارشناسی را بر اساس ابعاد هفت‌گانه هویت ملی، مورد ارزیابی قرار داده است. کریمی و بلباسی (۱۳۹۳) در اثر خود به بررسی برجستگی‌های لایه‌های مختلف هویت ملی در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ پرداخته‌اند. در این مقاله سه لایه‌ی اسلامی - انقلابی، ایرانی و متجددانه به‌عنوان لایه‌های هویت ملی در سند چشم‌انداز بیست‌ساله مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود در رابطه با بررسی و شناخت هویت ملی و ابعاد آن تاکنون پژوهش‌های قابل توجهی صورت گرفته است؛ اما پژوهشی که به تحلیل مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی از منظر هویت ملی توجه کرده باشد، فقط به سند تحول بنیادین آموزش و پرورش محدود شده و سایر مصوبات مورد توجه نبوده است. بر این اساس علاوه بر توجه به مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی از منظر هویت ملی، ارزیابی آن‌ها با استفاده از مدل هفت‌گانه هویت ملی نیز نوآوری نوشتار حاضر به شمار می‌رود.

چارچوب نظری تحقیق

هویت در اصطلاح به معنی مؤلفه‌ها و ویژگی‌های روانی، زیستی، فرهنگی و مادی است که باعث شناسایی یک فرد یا گروه از دیگر افراد و گروه‌ها می‌شود و به سه نوع هویت فردی، هویت اجتماعی و هویت ملی تقسیم می‌شود (ابوالحسنی، ۱۳۸۷: ۲). در میان لایه‌های مختلف هویت بسیاری از متخصصان این حوزه اهمیت بسزایی به هویت ملی داده‌اند. آنتونی اسمیت یکی از پژوهشگران حوزه هویت معتقد است؛ هویت ملی، بنیادی‌ترین و فراگیرترین نوع هویت جمعی در دوران کنونی است (اسمیت، ۱۹۸۷: ۱۴۳). برخی از پژوهشگران برای شناسایی بهتر هویت ملی و امکان بررسی دقیق آن در سیاست‌ها و رویکردها، نسبت به تجزیه آن به هفت بعد و زیرمؤلفه‌های آن اقدام نموده‌اند (حاجیانی، ۱۳۷۹: ۲۰۶-۱۹۹). این مدل در تحقیق حاضر به‌عنوان چارچوب نظری مورد پذیرش و استفاده قرار گرفته است.

نمودار شماره ۱: ابعاد هویت ملی

روش تحقیق

با رشد رویکردهای پساساختارگرایانه و پست‌مدرنیسم در حوزه‌ی روش‌شناسی، روش‌های متعددی همچون روش تحلیل گفتمان برای درک معنا و منظومه معنایی گفتمان‌ها مطرح شده است. با توجه به اینکه «گفتمان، بستر ارتباط است؛ بستری که ارتباط را معنادار می‌کند» (پاکتچی، ۱۳۹۱: ۳۳۶) و «تجلی زبان در فرآیند ارتباط» (جاورسکی و کوپلند، ۱۹۹۹: ۱۱۰) است، می‌توان گفتمان را فکر و تحلیل گفتمان را نیز تحلیل فکر نامید. در واقع، گفتمان یک نظام معنایی را شکل می‌دهد که پژوهشگر از طریق تحلیل گفتمان دنبال کشف آن نظام معنایی و مشخص نمودن دال اصلی و دال‌های شناور است. برای تحلیل گفتمان تاکنون روش‌های متعددی مطرح شده که در این تحقیق از روش الگوی عملیاتی تحلیل گفتمان استفاده شده است. این روش هرچند متأثر از روش تحلیل گفتمان فرکلاف است؛ اما برخلاف تحلیل گفتمان فرکلاف که سه مرحله‌ای است، دارای پنج سطح تحلیل است. در واقع سه مرحله کلان توصیف، تفسیر و تبیین به پنج سطح تحلیلی «سطح-سطح» و «عمق-سطح» و «سطح-عمق» و «عمیق» و «عمیق‌تر» تقسیم می‌شوند (بشیر، ۱۳۹۱: ۱۵). ساختار بیرونی گفتمان و در لایه دوم سطح، ساختار درونی و محتوای بیان دیده می‌شود. در لایه سوم که در واقع سطحی‌ترین بخش عمیق متن است، محتوای معین متن و در لایه چهارم ساختارهای کلان را می‌توان جستجو کرد. در لایه آخر متن که عمیق‌ترین لایه به شمار می‌رود، بررسی کاملاً کلان به متن و رابطه آن با زمینه و فرامتن انجام و محورهای اصلی و

جزئیات گفتمان متون مورد بررسی، استخراج و تبیین می‌شوند (بشیر و حاتمی، ۱۳۹۲: ۶۴). سه لایه یا مرحله اول مدل عملیاتی تحلیل گفتمان، در قالب سه محور اصلی برداشت از اصل متن، جهت‌گیری و گرایش متن و تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن ارائه شده‌اند. لایه چهارم و پنجم نیز در این مدل تحلیل شامل دو مرحله عمیق و عمیق‌تر است که نشان‌دهنده روابط بینامتنی درون و بیرون متن است و با استفاده از ساختارها و اطلاعات مرتبط فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، دینی و تاریخی، گفتمان حاکم بر متن را با گفتمان‌های دیگر مقایسه می‌نماید. با اجرای هر یک از مراحل، بخشی از معنا مشخص می‌گردد. در ضمن این روش به‌جای شمارش کمی و مقادیر آماری همانند تحلیل محتوا، با معناسازی کاربردی متن مرتبط است (بشیر و حاتمی، ۱۳۸۸: ۱۰۰). جامعه آماری این مقاله، مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی از سال ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ است. برای نمونه‌های مورد مطالعه، مواردی که با هدف و سؤال‌های پژوهش همسو بوده استخراج و تحلیل شده است.

یافته‌های تحقیق

برای فهم دقیق جایگاه هویت در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ به تفکیک هر یک از ابعاد هفت‌گانه هویت ملی در مصوبات مذکور مورد بررسی قرار گرفته است.

بعد اجتماعی هویت ملی

بعد اجتماعی هویت ملی ناظر بر ایجاد ارتباط مؤثر اجتماعی بین تمام اقشار مختلف جامعه است به‌گونه‌ای که این ارتباط بتواند به رشد روحیه پذیرش دیگری در جامعه منجر شود. این بعد از هویت ملی در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی شده است.

جدول شماره ۱: مؤلفه‌های بعد اجتماعی هویت ملی در مصوبات

ردیف	برداشت از اصل متن (سطح سطح)	جهت‌گیری و گرایش متن (عمق سطح)	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن (سطح عمق)
۱	در شرایط بحران، رسانه‌ها به‌واسطه‌ی سرعت در اطلاع‌رسانی و دارا بودن نقش آگاهی‌بخشی، معنابخشی و در برخی موارد تجویز سیاست، از موقعیت متمیزی برخوردارند. بر خلاف دوره‌ی	اهمیت نقش رسانه‌ها در کنترل و مهار بحران‌های اجتماعی	استفاده از رسانه‌ها برای تقویت بعد اجتماعی هویت ملی و ایجاد همبستگی بین

اقشار مختلف		رسانه‌ای کلاسیک، با شکل‌گیری رسانه‌های نوین و شبکه‌ای، تراکم زمانی و مکانی نقش مهمی در تصویرسازی مناسب از ابعاد مختلف بحران، جلب اعتماد و مشارکت مردمی به‌منظور مدیریت و مهار بحران بر عهده دارند. اولین و بدیهی‌ترین قدم در این راستا اطلاع‌رسانی مناسب، ایجاد اعتماد و پیشگیری از تأثیرات مخرب رسانه‌های معاند از طریق مدیریت یکپارچه رسانه‌ای کشور در شرایط بحران است (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۹ الف).
لزوم جذب نخبگان به داخل کشور جهت حفظ سرمایه‌های انسانی و ایجاد ارتباط بین آن‌ها و نهادهای تولید دانش‌بنیان	توجه به مهاجرت نخبگان از کشور	۲ پیرو ارائه گزارش بنیاد ملی نخبگان به شورای عالی انقلاب فرهنگی در ارتباط با میزان خروج و بازگشت نخبگان و همچنین میزان اجرایی‌سازی سند راهبردی کشور در امور نخبگان، به‌منظور جذب، نگهداشت، تعامل مؤثر و بازگشت نخبگان، احکام متناظر به شرح ذیل پیش‌بینی می‌گردد (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۴۰۰ الف).
توجه به عدالت اجتماعی	بومی‌گزینی	۳ نحوه جذب منابع انسانی در مشاغل آموزشی و تربیتی وزارت آموزش و پرورش بر این امر تأکید دارد که هرگونه گزینش و استخدام در مشاغل آموزشی و تربیتی در آموزش و پرورش بر اساس بومی‌گزینی خواهد بود و خارج شدن نیرو از بوم به‌منزله قطع استخدامی وی خواهد بود (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۹ ب).
افزایش همبستگی	تقریب و پذیرش تنوع	۴ تقریب مذاهب اسلامی و تعامل ادیان، فرهنگ و تمدن نوین اسلامی به‌عنوان رویکردهای کلان جایزه جهانی امام خمینی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲ الف).
اعطای تسهیلات جهت استفاده حداکثری از نیروی انسانی مناطق محروم و رشد دادن علمی آن‌ها	اعطای تسهیلات به دانشجویان مناطق محروم	۵ به داوطلبان آزمون سراسری ورود به دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور در شهرها یا بخش‌هایی که دچار بلایای طبیعی اعم از زلزله، سیل یا آتشفشان همراه با خسارت مستقیم جانی و مالی شده‌اند، ظرفیتی به میزان حداکثر ۵ درصد مازاد بر ظرفیت دوره روزانه دانشگاه‌های واقع در آن مناطق و در صورت نبود رشته در آن مناطق در دانشگاه‌های

		استان‌های هم‌جوار در رشته‌های مورد تقاضای استانداری‌ها به مدت حداکثر ۳ سال و با اخذ تعهد خدمت به میزان دو برابر تحصیل، اختصاص می‌یابد (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۸ الف).
گسترش ارتباطات بین استانی برای شناسایی و استفاده از ظرفیت‌های نیروی انسانی کشور	ایجاد عدالت و فرصت برابر برای تمامی استان‌ها جهت فعال‌تر شدن نقش آن‌ها در تصمیم‌گیری‌های استانی و ملی	به‌منظور تحقق شاخص‌های چشم‌اندازی نقشه جامع علمی کشور مرتبط با آمایش آموزش عالی و راهبردهای کلان «نقشه جامع علمی کشور» و سیاست‌های اجرایی مصوب ذیل آن و همچنین توزیع عادلانه منابع، ایجاد فرصت‌های برابر، توزیع مأموریت آموزش نیروی انسانی متخصص موردنیاز، استفاده از مزیت‌های منطقه‌ای، کاهش تمرکز و جلوگیری از تجمع امکانات، مشارکت دانشگاه‌ها در تصمیم‌گیری و موضوعات ملی و فرااستانی؛ نظام آموزش عالی کشور از نظر آمایش سرزمینی به ۱۰ کلان منطقه به شرح زیر تقسیم می‌شود: ... (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۴).

مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در بعد اجتماعی هویت ملی تأکید بسیار زیادی بر حفظ همبستگی اجتماعی بین اقشار مختلف جامعه دارد، به همین دلیل از یک سو بر ایجاد ارتباط بین نخبگان و مردم و از سوی دیگر بر رشد عدالت اجتماعی در جامعه تأکید داشته است. عدالت اجتماعی از طریق ارتباطات بین نخبگان و مردم باید در دستور کار باشد. در این میان قشر تحصیل کرده جامعه می‌تواند نقش واسط بین مسئولان و مردم را بازی کنند و نخبگان هر استان باید حل مسائل اجتماعی حوزه خود را در نظام فکری خود موردبررسی قرار دهند؛ اما نکته قابل نقد در این باره این است که شورای عالی انقلاب فرهنگی برای رشد عدالت اجتماعی بر مقوله‌ی بومی‌گزینی تأکید دارد، درحالی‌که با وجود تأثیر بومی‌گزینی بر عدالت اجتماعی، اجرای افراطی آن می‌تواند باعث رکود اجتماعی و عدم سیالیت جامعه گردد.

بعد تاریخی هویت ملی

میراث فرهنگی کهن یک جامعه چه میراث‌های مادی و فیزیکی و چه میراث‌های معنوی و غیر فیزیکی باید در ذهن تمام اقشار جامعه به‌عنوان یک افتخار ملی نقش ببندد. مؤلفه‌هایی از این دست، بعد تاریخی هویت ملی را تشکیل می‌دهند که در زیر تلاش شده است، در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی موردبررسی قرار گیرد.

جدول شماره ۲: مؤلفه‌های بعد تاریخی هویت ملی در مصوبات

تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن (سطح عمق)	جهت‌گیری و گرایش متن (عمق سطح)	برداشت از اصل متن (سطح سطح)	ردیف
لزوم آگاهی بخشی به اقشار مختلف در مورد تاریخ و تمدن ایران اسلامی	گنجاندن مؤلفه‌های تاریخی و تمدنی ایران در کتب درسی و غیردرسی	سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و حمایت از گنجاندن تاریخ، محتوا و دستاوردهای علمی، فنی و هنری دانشمندان دوره‌ی تمدن اسلامی در کتب درسی و کمک‌درسی و پایه‌های علوم مربوطه در حوزه‌های آموزش و پرورش و آموزش عالی، مبتنی بر راهبردهای بیانیه‌ی گام دوم انقلاب اسلامی معطوف به هدف ایجاد تمدن نوین اسلامی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۴۰۰).	۱
نهادسازی برای شناساندن و معرفی تاریخ و تمدن ایرانی اسلامی برای مردم ایران و جهان	نقش و وظیفه بنیاد ایران‌شناسی در شناسایی و شناساندن تاریخ و تمدن ایرانی	به‌منظور نیل به اهداف انقلاب و نظام اسلامی ایران و اهداف عالی فرهنگ‌ی مقام معظم رهبری، «بنیاد ایران‌شناسی» ... تشکیل و فعالیت می‌نماید. منظور از ایران‌شناسی به‌عنوان قلمرو اصلی و اساسی فعالیت‌ها و ارتباطات و تحقیقات بنیاد، کلیه مباحث و مسائل مربوط به جلوه‌های گوناگون فرهنگ و تمدن ایرانی در معنای وسیع کلمه است و از آنجاکه درباره تاریخ، تمدن و فرهنگ و گزارش آن‌ها در شیوه زندگانی فردی و اجتماعی و چگونگی تفکر و اخلاق و آداب و رسوم و کیش‌های ایران باستان و ایران پس از اسلام در دو سده گذشته تحقیقاتی، انجام یافته است، بنیاد ایران‌شناسی خود را موظف به شناختن و شناساندن این جلوه در فرهنگ و تمدن ایران اسلامی و معرفی جایگاه واقعی آن در جهان می‌داند (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۶).	۲
بازتولید فرهنگ ایرانی بر اساس تکیه بر تاریخ ایران	تأکید بر بزرگداشت فیلسوفان و حکیمان و شاعران تاریخ ایران زمین	مناسبت‌های ذیل برای درج در متن تقویم، تعیین می‌شود: روز میلاد خوارزمی به‌عنوان روز فناوری اطلاعات اول آبان، روز	۳

		بزرگداشت ابوالفضل بیهقی ۳۰ آبان (برابر با ۲۱ نوامبر) روز حکمت و فلسفه، روز بزرگداشت ابونصر فارابی ۴ دی، روز بزرگداشت رودکی ۶ بهمن، روز وفات صفی الدین ارموی به عنوان روز آواها و نواهای ایرانی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۴۰۰د).
--	--	---

در بعد تاریخی شورای عالی انقلاب فرهنگی بر حفظ حافظه تاریخی فرهنگ و تمدن ایرانی اسلامی تأکید دارد. در همین راستا بنیاد ایران‌شناسی باید به معرفی تاریخ و تمدن ایرانی اسلامی مبادرت ورزد و نخبگان باید برای تحقق این امر به فرهنگ‌سازی در حوزه‌های مسئولیتی خود اهتمام داشته باشند. البته شورای عالی انقلاب فرهنگی پا را از مرزها فراتر گذاشته و به معرفی تاریخ ایران به سایر کشورهای جهان نیز اشاره نموده است.

بعد فرهنگی هویت ملی

شورای عالی انقلاب فرهنگی با توجه به بعد فرهنگی هویت ملی تلاش دارد علاوه بر تعریف فرهنگ عمومی جامعه بر اساس فرهنگ آرمانی ملی، از رسوخ مؤلفه‌های فرهنگ مهاجم به فرهنگ ملی جلوگیری نماید. این تلاش در جدول زیر بررسی شده است.

جدول شماره ۳: مؤلفه‌های بعد فرهنگی هویت ملی در مصوبات

ردیف	برداشت از اصل متن (سطح سطح)	جهت‌گیری و گرایش متن (عمق سطح)	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن (سطح عمق)
۱	نام‌گذاری فرزندان از جمله موضوعات مهم فرهنگی است که علاوه بر اینکه قابلیت بازنمایی وضعیت فرهنگی را داراست، در حالت پویا و تعاملی، بر چگونگی شکل‌گرفتن شرایط جدید و ایجاد هنجارهای اجتماعی؛ نقش آفرینی می‌کنند... در سالیان اخیر؛ از سویی تحت تأثیر تغییر بافت جامعه و به‌ویژه تغییر و تحولات اجتماعی و فرهنگی درونی و بیرونی و متأثر از رشد فردگرایی و تمایل به ایجاد تمایز و برجسته‌سازی، شاهد بروز و ظهور نام‌های «نوساخته» و «نوپدید»	نام‌گذاری فرزندان یکی از مؤلفه‌های فرهنگی جوامع	توجه به نقش نام‌گذاری ایرانی اسلامی در تولید و بازتولید فرهنگ کشور و هویت‌پذیری و جامعه‌پذیری کودکان

		متعارض و نامأنوس با هویت و میراث اسلامی - ایرانی بوده‌ایم که به‌نوعی بر هنجارهای نام‌گذاری تأثیر گذاشته است (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۴۰۰ج).
لزوم استفاده از نام‌ها و نشان‌های ایرانی اسلامی بر روی کالاها جهت ترویج فرهنگ ایرانی اسلامی	نقش نام‌ها و نشان‌های کالاها در حمایت از فرهنگ عمومی کشور	نام‌ها و نشانه‌ها به لحاظ تأثیرگذاری در فرهنگ‌سازی، هویت‌بخشی، رشد و تکوین شخصیت و ایفای نقش‌های تربیتی و احترام به آداب‌ورسوم، ارزش‌ها و باورهای دینی و اجتماعی و فرهنگ بومی از جایگاه ویژه و مهمی برخوردارند. با عنایت به اهمیت موضوع، به‌کارگیری نام‌ها و نشانه‌های اسلامی - ایرانی در تبلیغات، طراحی و بسته‌بندی کالاها، تولید محصولات فرهنگی (همچون نوشت‌افزار، اسباب‌بازی، بازی‌های رایانه‌ای و...) و ثبت علائم تجاری و دیگر زمینه‌های مرتبط از ضرورت بالایی برخوردار است (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۳الف).
توجه شورای عالی انقلاب فرهنگی به نقش هنر در تقویت فرهنگ و هویت ایرانیان	ایجاد دانشگاه هنرهای ایرانی اسلامی جهت حمایت از هنرهای بومی و ملی	آموزش هنر ایرانی اسلامی در گستره‌ی سرزمین‌های وسیعی از جوامع اسلامی به شیوه‌های متعدد و متنوع دارای دیرینگی شگفت‌انگیزی است. هر یک از هنرمندان بزرگ در این عرصه مبدع روش و شیوه‌های مخصوص به خود بوده، راز و رمزهای هنر خود را متناسب با فراگیران و شاگردان خود طراحی و اجرا کرده‌اند. طی قرن‌ها این شیوه‌ها به سنت‌های آموزشی متنوعی تبدیل شده است؛ بنابراین با توجه به ضرورت رشد و اعتلای گنجینه هنرهای اسلامی - ایرانی لازم است متناسب با گستردگی و تنوع این هنرها محیط لازم با بهره‌گیری از امکانات و ابزارهای نوین و تکیه بر بنیان‌های سنتی آموزش متناسب با این حوزه فراهم شود (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۵الف).

<p>لزوم استفاده از مؤلفه‌های مختلف فرهنگ ایرانی اسلامی جهت بازتولید فرهنگ عمومی کشور بر این اساس</p>	<p>نام‌گذاری روزهای سال جهت حفظ فرهنگ ایرانی اسلامی</p>	<p>مناسبت‌های ذیل برای درج در متن تقویم، تعیین می‌شود: ۲۰ خرداد روز جهانی صنایع دستی، ۲ مهر روز بزرگداشت شهدای منا، ۱۶ دی روز شهدای دانشجو، ۱۳ رجب روز میلاد حضرت علی (ع) روز پدر، ۵ شعبان روز میلاد امام سجاد (ع) روز صحیفه سجاده، اول ذی‌القعدة روز میلاد حضرت معصومه (س) روز دختران، ۱۰ ذی‌الحجه عید سعید قربان، ۱۹ رمضان روز نهج‌البلاغه (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۴۰۰).</p>
<p>غنا دادن به فرهنگ ایرانی اسلامی جهت بالابردن پذیرش این فرهنگ توسط سایر فرهنگ‌ها برای افزایش قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران</p>	<p>تأکید بر رشد و گسترش فرهنگ ایرانی اسلامی در برابر تهاجمات فرهنگی</p>	<p>مبانی ارزشی حوزه فناوری‌های فرهنگی و نرم کشور عبارت‌اند از: توجه به فرهنگ بومی، توجه به تنوعات فرهنگی، جلوگیری از گسترش تفرقه، تقابل جدی با تهاجم فرهنگی غرب، تأکید بر استحکام خانواده (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷ الف).</p>

تلاش برای بازتولید فرهنگ عمومی کشور بر اساس مؤلفه‌های ایرانی اسلامی و حفظ فرهنگ عمومی از تهاجم‌های فرهنگ‌های بیگانه دال اصلی گفتمان شورای عالی انقلاب فرهنگی در بعد فرهنگی هویت ملی است. در همین راستا نام‌گذاری‌ها، طراحی‌های بازی‌ها و صنایع دستی و تقویت هنر باید بر بستر فرهنگ اصیل ایرانی اسلامی صورت بگیرد. بازتولید فرهنگ در یک جامعه امری همگانی است و به همین دلیل در کنار تصمیم‌گیری‌های کلان کشوری، عموم مردم هم باید دغدغه حفاظت از فرهنگ اصیل خود را داشته باشند. از طرفی غنا دادن به بازتولید فرهنگ ایرانی اسلامی برای معرفی فرهنگ خود به سایر کشورها امری ضروری جهت افزایش قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شود.

بعد سرزمینی هویت ملی

در بعد سرزمینی هویت ملی اهتمام مسئولان این است که محدوده سرزمینی یک کشور در ذهن تمامی مردم به‌عنوان سرزمین مادری تلقی شود و همگان دغدغه حفظ محدوده سرزمینی کشور را داشته باشند. این مهم در مصوبات به نحو زیر بررسی شده است.

جدول شماره ۴: مؤلفه‌های بعد سرزمینی هویت ملی در مصوبات

ردیف	برداشت از اصل متن (سطح سطح)	جهت گیری و گرایش متن (عمق سطح)	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن (سطح عمق)
۱	معرفی و الگوسازی زندگی و سیره شهدا و ایثارگران انقلاب اسلامی، جهاد و دفاع مقدس به‌عنوان الگوهای عملی جوانان (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷ ب).	تأکید بر ترویج فرهنگ دفاع مقدس	رشد دادن روحیه‌ی دفاع از وطن
۲	تدوین دائرةالمعارف جامع فرهنگ مقاومت و دفاع مقدس و حمایت از تولید و ترویج ادبیات و هنر در این زمینه (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷ ب).	حمایت از تولید ادبیات در حوزه دفاع مقدس	بازتولید فرهنگ مقاومت جهت افزایش روحیه وطن‌دوستی

روحیه میهن‌پرستی و دفاع از آب‌و‌خاک کشور امری بسیار ضروری در حفاظت از هویت ملی است. جمهوری اسلامی ایران به دلیل هشت سال دفاع مقدس در این زمینه فرهنگ منسجم و پرباری را تولید کرده است. فرهنگ دفاع مقدس به طرق مختلف مانند سفرهای راهیان نور می‌تواند در ایجاد ارتباط معنوی بین دفاع از سرزمین و قشرهای مختلف جامعه خصوصاً نخبگان نقش مؤثری داشته باشد.

بعد سیاسی هویت ملی

بعد سیاسی هویت ملی به دنبال این است تا نظام سیاسی موجود در یک کشور در نظر همگان مشروع جلوه داده شود و همگان کلیت نظام سیاسی خود را به‌عنوان یک نظام سیاسی کارآمد تلقی کنند. مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی از این منظر بررسی شده است:

جدول شماره ۵: مؤلفه‌های بعد سیاسی هویت ملی در مصوبات

ردیف	برداشت از اصل متن (سطح سطح)	جهت گیری و گرایش متن (عمق سطح)	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن (سطح عمق)
۱	برگزاری و ارائه نظرات در کرسی‌های آزاداندیشی در چارچوب مقررات دانشگاه و آیین‌نامه مربوطه، منوط به تشخیص هیئت برگزاری کرسی در دانشگاه هست و تمامی اشخاص حقیقی و	لزوم برگزاری کرسی‌های آزاداندیشی در چارچوب قانون	کرسی‌های آزاداندیشی زمینه‌ای برای رشد آگاهی سیاسی

		حقوقی خارج از دانشگاه امکان هیچ گونه اعمال نظر و یا دخالت در برگزاری یا عدم برگزاری آن را نخواهند داشت (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰ الف).
ولایت فقیه عامل محوری در بعد سیاسی هویت و انسجام و وحدت ملی	تأکید بر التزام عملی بر قانون اساسی، اصل ولایت فقیه و رعایت قوانین کشور در شرایط عضویت	اعضای پیوسته و وابسته باید ایرانی بوده و التزام عملی به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و اصل ولایت فقیه و رعایت قوانین و موازین جمهوری اسلامی ایران داشته باشند (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۴۰۰).
ارتقاء آگاهی های سیاسی مردم	وحدت، امنیت و اقتدار ملی، سلامت اداری، مردم سالاری دینی، مشارکت عمومی، عدالت اجتماعی، استقلال خواهی و آزادی مشروع و قانونمند به مثابه ارزش های نظام	توجه به فرهنگ اسلامی، ایرانی و بومی؛ توجه به سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی؛ ثروت آفرینی، ارتقای رفاه عمومی و افزایش اشتغال به ویژه دانش آموختگان دانشگاهی؛ عدالت محوری در دستیابی به فرصت های برابر برای افراد، شرکت ها و نهادها؛ توجه به اقتدار و امنیت ملی؛ توجه به وحدت و انسجام ملی؛ توجه به تاریخ و فرهنگ مقاومت استان و الگوسازی ملی برای استکبارستیزی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۸ ب).
ارتقای جایگاه کشور در نظام بین الملل	افزایش سرمایه گذاری های مادی و معنوی در حوزه سلول های بنیادی	مسئلاً افزایش سرمایه گذاری های مادی و معنوی در این حوزه می تواند باعث کسب جایگاه شایسته در منطقه و جهان توسط جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ گردد (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲ ب).
ولایت فقیه عامل محوری در بعد سیاسی هویت ملی	تأکید بر ایثار، شهادت، ولایت فقیه، زبان و ادبیات فارسی	اولویت های فرهنگی کشور عبارتند از: ۱. هویت اسلامی، ایرانی و انقلابی؛ انتظار منجی، قرآن و عترت، نماز و مسجد، ولایت فقیه، فرهنگ بسیجی، ایثار و جهاد و شهادت، زبان، ادبیات و خط فارسی، ۲. ارتقاء جایگاه و گسترش زبان و ادبیات فارسی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷ ب).
		فرهنگ جامعه ایران برخوردار از هویت اسلامی، ایرانی و انقلابی... متعهد به نظام جمهوری اسلامی، ولایت فقیه، آرمان های امام

		خمینی (ره) و رهنمودهای مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، مبتنی بر عقلانیت اسلامی، ... متکی بر فرهنگ و تفکر بسیجی، برخوردار از روحیه مقاومت، ایثار، جهاد، شهادت، استکبارستیزی و حمایت از مستضعفان (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷ ب).
۷		نهادهای شاد و ولایتمداری و انتظار مصلح، آرمان‌های حضرت امام (ره) و رهنمودهای مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و فرهنگ انقلابی و بسیج به‌عنوان اهداف کلان فرهنگی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷ ب).

شورای عالی انقلاب فرهنگی در بعد سیاسی هویت ملی بر دال محوری رشد آگاهی سیاسی حول محوریت ولایت فقیه تأکید دارد و در همین راستا بر عدالت و مقابله با استکبار به‌عنوان مؤلفه‌های هویت‌بخش سیاسی بین عموم مردم اشاره دارد. از طرفی مؤلفه‌های هویت‌بخش ملی (ایرانی، اسلامی، انقلابی) چارچوبی است که مؤلفه‌های خرد و کلان فرهنگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

بعد دینی هویت ملی

شورای عالی انقلاب فرهنگی در مصوبات خود به بعد دینی هویت ملی نیز توجه داشته است تا از مجال اجرای مصوبات، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه با ارزش‌های دینی همسو گشته و هویت ملی ایرانیان تقویت گردد. در جدول زیر به برخی از این مصوبات اشاره شده است:

جدول شماره ۶: مؤلفه‌های بعد دینی هویت ملی در مصوبات

ردیف	بوداشت از اصل متن (سطح سطح)	جهت‌گیری و گرایش متن (عمق سطح)	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن (سطح عمق)
۱	گسترش گفتمان قرآنی انقلاب اسلامی در جهان و ارتقای جایگاه قرآن کریم در فرهنگ عمومی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۶).	لزوم گسترش گفتمان قرآنی در کشور و جهان	نقش قرآن در همبستگی ملت ایران و امت اسلامی
۲	به‌منظور ترویج و اشاعه فرهنگ و هنر اصیل اسلامی، کمک به رفع نیازهای پژوهشی،	تأسیس مؤسسه جهانی ولایت جهت اشاعه اسلام	لزوم عمق‌بخشی به مبانی دینی در جامعه

	و فرهنگ تشیع	آموزشی، فرهنگی و رسانه‌های در زمینه قرآن و اهل بیت (علیهم‌السلام) و پاسخگویی به شبهات و سؤالات و دفاع از اندیشه‌های متعالی اسلام، مؤسسه جهانی ولایت تأسیس می‌گردد (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۵).
نقش قرآن و فرهنگ قرآنی در تقویت فرهنگ عمومی به‌عنوان مؤلفه‌ی تأثیرگذار بر بعد دینی هویت ملی	حمایت از فعالیت‌های قرآنی در سطح ملی و بین‌المللی	۱. اهتمام همگانی به تحقق طرح ملی حفظ قرآن کریم برای اقشار مختلف جامعه، ۲. تقویت زیرساخت‌های لازم برای توسعه فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی و تبلیغی ترویجی قرآنی، ۳. ارتقای سواد عمومی قرآنی احاد جامعه مسلمان ایران، ۴. ترویج تلاوت، تدبر و انس با قرآن کریم در جامعه، ۵. ارتقای کمی و کیفی منابع انسانی فعالیت‌های قرآنی، ۶. فرهنگ‌سازی قرآنی در میان اقشار اثرگذار، ۷. پیشبرد طرح مصوب مقابله با اسلام‌ستیزی، اسلام‌هراسی و اهانت به مقدسات الهی در برنامه‌های بین‌المللی، ۸. توانمندسازی پایدار و مشارکت حداکثری نهادهای قرآنی مردمی کشور، ۹. تمرکز اعتبارات بر اجرای برنامه‌های قرآنی ملی و بین‌المللی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۳ ب).
تعمیق بخشی به آموزه‌های دینی در بین عموم مردم	تأکید بر جایگاه علوم قرآنی در رشد و پرورش افراد جامعه	هدف از تأسیس این بنیاد (اسراء) عبارت است از تبیین، ترویج و تعمیق علوم اسلامی در حوزه‌های مختلف، آموزش و تربیت پژوهشگران، مدرسان کارآمد و مبتکر، تعمیق زمینه‌های پژوهشی در حوزه‌های مذکور، تثبیت بنیان‌های نظری حکومت اسلامی و دفاع از اندیشه‌های متعالی اسلام ناب، پاسخگویی به نیازهای تمدنی جهان اسلام و... (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲ ج).
تأکید بر بعد دینی هویت ایرانی به‌منابه اولویت فرهنگی کشور	تأکید بر ولایت فقیه، فرهنگ انتظار و نماز و مسجد	اولویت‌های فرهنگی کشور عبارت‌اند از: ۱. هویت اسلامی، ایرانی و انقلابی؛ انتظار منجی، قرآن و عترت، نماز و مسجد، ولایت فقیه، فرهنگ بسیجی، ایثار و جهاد و شهادت، زبان، ادبیات و خط فارسی، ۲. ارتقاء جایگاه و گسترش زبان و ادبیات

		(شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷ ب).
تأکید بر بعد دینی هویت ایرانی به مثابه چشم‌انداز فرهنگی کشور	تأکید بر قرآن و عترت به عنوان شاخصه فرهنگی کشور	فرهنگ جامعه ایران برخوردار از هویت اسلامی، ایرانی و انقلابی و پویای طریق جامعه مهدوی؛ متمسک به قرآن و عترت و ولایت امام عصر (عج)، ایمان و عمل صالح (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷ ب).
تأکید بر بعد دینی هویت ایرانی به مثابه اهداف فرهنگی کشور	تأکید بر قرآن و عترت به عنوان شاخصه فرهنگی کشور	هدف کلان فرهنگی سند نقشه مهندسی فرهنگی کشور: فراگیر شدن انس و تمسک به قرآن کریم و حاکمیت قرآن، عترت و عقلانیت اسلامی بر تلاش‌های نظری و عملی و تعالی هویت ملی و تقویت ایمان و عمل صالح (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷ ب).

در این بعد، قرآن و آموزه‌های آن که درون لایه‌های عمیق فرهنگ ایرانی اسلامی ریشه دوانیده است به عنوان دال مرکزی مطرح شده و بر حمایت‌های مالی ملی و بین‌المللی جهت ترویج گفتمان قرآنی تأکید شده است. در همین راستا موسسه جهانی ولایت و موسسه اسرا به تعمیق معارف دینی و قرآنی بین عموم مردم در داخل و خارج از کشور می‌پردازند و هویت اسلامی ایران را بر اساس آموزه‌های قرآنی شکل می‌دهند.

بعد زبانی و ادبی هویت ملی

بعد زبانی و ادبی هویت ملی در پی این است تا با استفاده از زبان و هنر بومی به معرفی ابعاد مختلف هویت ملی ایرانیان به سایر فرهنگ‌ها بپردازد و از طریق زبان و ادبیات به غنای فرهنگ عمومی جامعه مبادرت ورزد. شورای عالی انقلاب فرهنگی در مصوبات خود به این بعد از هویت ملی نیز توجه داشته است.

جدول شماره ۷: مؤلفه‌های بعد زبانی و ادبی هویت ملی در مصوبات

ردیف	برداشت از اصل متن (سطح)	جهت‌گیری و گرایش متن (عمق سطح)	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن (سطح عمق)
۱	ماده واحده در خصوص آزمون‌های بین‌المللی مهارت زبان فارسی برای پذیرش دانشجویان خارجی و سایر گروه‌ها به صورت عمومی و دانشگاهی از طریق بنیاد سعدی، سازمان سنجش آموزش کشور و	توجه به مقوله زبان فارسی در جذب دانشجویان خارجی	توجه به جایگاه زبان فارسی به عنوان زبان رسمی دانشجویان متقاضی برای ورود به دانشگاه‌های ایران جهت گسترش دامنه

فهرست آموزان در جهان		دانشگاه‌های دارای دانشجویان خارجی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷ج).
اهمیت و جایگاه زبان فارسی در هویت ملی ایرانیان	گسترش دادن و ترویج زبان فارسی در بین مردم ایران و جهان	اولویت‌های فرهنگی کشور عبارت‌اند از: ۱. هویت اسلامی، ایرانی و انقلابی؛ انتظار منجی، قرآن و عترت، نماز و مسجد، ولایت فقیه، فرهنگ بسیجی، ایثار و جهاد و شهادت، زبان، ادبیات و خط فارسی، ۲. ارتقاء جایگاه و گسترش زبان و ادبیات فارسی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷ب).
اهتمام به زبان فارسی به‌عنوان زبان مشترک ایرانیان	تقویت و گسترش زبان و ادبیات فارسی	تقویت گرایش به زبان و ادبیات فارسی به‌عنوان زبان مشترک (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰ب).
اهتمام به میراث ادبی و ادبیات ایرانی اسلامی	تأکید بازتولید ادبیات ایرانی اسلامی	مناسبت‌های جدید جهت درج در تقویم رسمی کشور؛ اول محرم روز شعر و ادبیات آیینی و روز بزرگداشت محتشم (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۴۰۰د).
اهتمام به زبان و ادبیات فارسی به‌عنوان میراث ایرانیان	زبان و ادبیات فارسی بخشی از میراث ارزشمند ایرانی - اسلامی	فرهنگ جامعه ایران مفتخر به ایرانی بودن، پاسدار میراث‌های ارزشمند ایرانی اسلامی و زبان و ادبیات فارسی ... است (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷ب).
اهتمام به زبان فارسی به‌عنوان میراث ایرانیان	تقویت و گسترش زبان و ادبیات فارسی	تعمیق خودباوری ملی و پاسداشت میراث‌های ارزشمند ایرانی اسلامی و توسعه و ترویج زبان و ادبیات فارسی به‌عنوان هدف (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷ب).
اهتمام به زبان فارسی به‌عنوان میراث ایرانیان	تقویت و گسترش زبان و ادبیات فارسی در کنار زبان‌های قومی و محلی	ارتقاء جایگاه و گسترش زبان و ادبیات فارسی با توجه به زبان‌های محلی و قومی به‌عنوان راهبردهای ملی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷ب).

در بعد زبانی محوریت زبان فارسی و ایجاد یک رابطه مناسب و همسو بین زبان فارسی و زبان‌های بومی و محلی ایران مهم‌ترین دال در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی محسوب می‌شود. بدین صورت که زبان فارسی به‌عنوان زبان مشترک تمام ایرانیان به شمار می‌رود و درعین حال زبان‌های محلی نیز به‌عنوان میراث ایرانیان باید حفظ شوند. از سوی دیگر برای نشان دادن جایگاه زبان فارسی در هویت ایرانی و

تلاش برای ترویج و گسترش آن، آشنایی و یادگیری زبان فارسی برای دانشجویان غیرایرانی برای تحصیل در دانشگاه‌های ایران الزامی شده است.

جمع‌بندی دال‌ها و مؤلفه‌های هویت ملی در سطح سوم و تفسیر آن‌ها تحت عنوان دال اساسی سطح چهارم و بیان دال فراگفتمانی مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در حوزه هویت ملی در قالب جدول زیر قابل‌رؤیت است:

جدول شماره ۸: مؤلفه‌های ابعاد هفتگانه هویت ملی در مصوبات

دال فراگفتمانی	دال‌های اساسی سطح چهارم	دال‌های گفتمانی سطح سوم
ایجاد تمدن اسلامی با تکیه بر هویت ملی	حفظ همبستگی اجتماعی و انسجام ملی	استفاده از رسانه برای تقویت همبستگی اجتماعی و انسجام ملی
		جذب نخبگان خارج از کشور
		عدالت اجتماعی و پذیرش دیگری
		ارتباطات بین استانی و بین اقشار مختلف جامعه و بهره‌مندی از نیروی انسانی مناطق محروم
	احیای حافظه تاریخی	رشد آگاهی تاریخی مردم
		معرفی تاریخ و تمدن ایرانی اسلامی
	حفظ فرهنگ ایرانی اسلامی	بازتولید فرهنگ ایرانی اسلامی
		حفظ نام و نشان‌های ایرانی اسلامی
		حفظ هنر ایرانی اسلامی
		جامعه‌پذیری نسل‌ها بر اساس فرهنگ ایرانی اسلامی
		غنا دادن به فرهنگ ایرانی اسلامی جهت افزایش قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران
	حفظ روحیه میهن‌پرستی	رشد دادن روحیه دفاع از وطن
		بازتولید فرهنگ مقاومت جهت افزایش روحیه وطن‌دوستی
	رشد بصیرت سیاسی	کرسی‌های آزاداندیشی زمینه‌ای برای رشد آگاهی سیاسی
		ولایت فقیه عامل محوری در هویت و انسجام و وحدت ملی
	ترویج گفتمان قرآنی	ارتقای جایگاه کشور در بین‌الملل
		نقش قرآن در همبستگی ملت ایران و امت اسلامی
		لزوم عمق‌بخشی به مبانی دینی در جامعه
		نقش قرآن و فرهنگ قرآنی در تقویت فرهنگ عمومی

	ایجاد رابطه مناسب طولی بین زبان فارسی و زبان‌های بومی	تعمیق بخشی به آموزه‌های دینی در بین عموم مردم
		توجه به جایگاه زبان فارسی به‌عنوان زبان رسمی برای جذب دانشجویان غیرایرانی
		اهتمام به زبان فارسی به‌عنوان زبان مشترک ایرانیان
		اهمیت و جایگاه زبان فارسی در هویت ملی ایرانیان در کنار توجه به زبان‌های محلی و قومی

تحلیل عمیق‌تر گفتمان شورای عالی انقلاب فرهنگی از منظر هویت ملی

تمدن‌سازی یا ایجاد تمدن نوین اسلامی را می‌توان به‌عنوان دال مرکزی گفتمان ده‌ساله اخیر شورای عالی انقلاب فرهنگی در حوزه هویت ملی دانست. از آنجاکه هویت ملی یک پدیده‌ی دوجبه‌ی است؛ به‌طوری‌که یک وجه آن ناظر بر تقویت مؤلفه‌های درونی و وجه دیگر ناظر بر تشدید ضدیت با مؤلفه‌های بیرون از خود است؛ باید گفت تمدن‌سازی از منظر هویت ملی نیز دارای همین ویژگی است. آنچه در مصوبات مذکور راجع به هویت ملی مطرح شده گویای این نکته است که هر یک از هفت بعد هویت ملی در راستای تمدن‌سازی می‌توانند ایفای نقش کنند و دو وجهه درونی و بیرونی را دارا باشند؛ به‌طوری‌که در وجه درونی باید به ارائه‌ی الگو اهتمام داشته باشند و در وجه بیرونی به گسترش و ترویج آن الگو پردازند. ارتباط بین وجه درونی و بیرونی باعث ارتباط هویت ملی و تمدن نوین اسلامی می‌شود. الگوی مذکور در بعد اجتماعی در مرحله اول و وجه درونی باید به ایجاد همبستگی اجتماعی و رشد انسجام ملی پردازد و یک الگوی مناسبی از وحدت را ارائه دهد و در گام دوم و وجه بیرونی این الگو به خارج از هویت ملی ایرانی سرایت پیدا می‌نماید و تلاش دارد در تقویت ایران فرهنگی گام بردارد. در بعد تاریخی نیز ابتدا در وجه درونی، حافظه تاریخی ملی احیا شده و سپس در وجه بیرونی حافظه تاریخی ایران فرهنگی به‌عنوان مؤلفه وحدت‌بخش هویت کشورهای حوزه ایران فرهنگی مورد توجه قرار گرفته است.

در بعد فرهنگی نیز مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی تلاش دارد فرهنگ اسلامی- ایرانی را در برابر تهاجم‌های فرهنگی سایر تمدن‌ها حفظ نماید تا با ارائه الگویی جامع از فرهنگ تمدن‌ساز در وجه بیرونی به گسترش مؤلفه‌های هویت اسلامی ایرانی پردازد و در مقابل تهاجم‌های فرهنگی مقاومت نماید. از سوی دیگر، تقویت روحیه میهن‌پرستی در قالب بعد سرزمینی قابل شناسایی است؛ به‌ویژه اینکه جامعه ایرانی دارای گنج گفتمانی بزرگی به نام دفاع مقدس نیز هست که از این ظرفیت عظیم فرهنگی برای

تقویت هویت می‌توان بهره گرفت. بعد سیاسی هویت ملی نیز حول ولایت فقیه شکل گرفته است. در واقع حاکمیت عدالت در سایه ولایت فقیه باعث الگوگیری سایر ملل از جمهوری اسلامی ایران خواهد شد و مقابله با نظام استکباری و رشد روحیه مقاومت را تقویت می‌نماید. در بعد دینی هویت ملی نیز تبلیغ و گسترش اسلام محوریت اساسی دارد. در وجه درونی، فرهنگ عمومی کشور باید بر اساس آموزه‌های اسلامی پیش برود و در وجه بیرونی نیز گسترش اسلام راستین در برابر اسلام آمریکایی و همین‌طور پاسخ به شبهات مورد تأکید قرار می‌گیرد. در بعد زبانی در وجه درونی بر محوریت زبان فارسی به‌عنوان زبان مشترک و رسمی ایرانیان در کنار ایجاد رابطه‌ی طولی بین زبان فارسی و زبان‌های محلی تأکید شده است و در وجه بیرونی گسترش دایره گویشوران و آشنایان به زبان فارسی محل تأکید است؛ تا از این طریق فرهنگ ایرانی در جهان رواج یابد. البته این موضوع در قالب مباحث علمی و ایجاد مرجعیت در حوزه علمی برای ایرانیان قابل‌بحث و بررسی است؛ زیرا یکی از راه‌های ترویج زبان فارسی، تولید علم با این زبان در جهان و رجوع جهانیان به این زبان برای فراگیری علم است.

نمودار شماره ۲: نظام‌واره‌ی گفتمانی مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در حوزه هویت ملی

نتیجه‌گیری

اکنون مرحله حساسی از تاریخ انقلاب اسلامی ایران است و رهبر انقلاب نیز با توجه به این حساسیت، بیانیه گام دوم انقلاب را صادر نموده‌اند؛ بنابراین باید با نگاهی به گذشته به روشن نمودن مسیر پیشروی انقلاب توجه ویژه نمود. شورای عالی انقلاب فرهنگی به‌عنوان یکی از نهادهای کلان تصمیم‌گیر در کشور در ده‌ساله‌ی اخیر به مقوله هویت ملی توجه ویژه‌ای داشته است. گرچه میزان توجه و اهتمام به هر یک از ابعاد متفاوت است؛ اما به‌طور کلی می‌توان از این مصوبات یک نظام معنایی جهت‌داری را استخراج نمود. بررسی انجام‌شده نشان می‌دهد نظام معنایی و مفصل‌بندی دال‌های گفتمانی مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در ده‌ساله‌ی اخیر حول دال مرکزی تمدن اسلامی را شکل گرفته است و هر یک از ابعاد هفت‌گانه هویت ملی در جهت ایجاد تمدن اسلامی در داخل و ارائه‌ی الگو برای خارج از مرزهای جغرافیایی ایران مفصل‌بندی شده‌اند. در این میان بعد دینی و زبانی هویت ملی بیش از سایر ابعاد با تمدن‌سازی ارتباط دارند و این به دلیل ماهیت فرامکانی هویت دینی و گستره‌ی محبوبیت زبان فارسی در کشورهای حوزه ایران فرهنگی است. در بعد فرهنگی مهم‌ترین مسئله برای شورای عالی انقلاب فرهنگی حفظ مؤلفه‌های ایرانی اسلامی فرهنگ عمومی کشور از تهاجمات فرهنگی بیگانگان است.

مهاجرت نخبگان به خارج از کشور و نبود ارتباط مناسب بین مرکز و پیرامون کشور نیز از دغدغه‌های بعد اجتماعی هویت ملی است. در بعد سیاسی مصوبات شورا حول دال محوری فرهنگ مقاومت مفصل‌بندی شده‌اند و ارتباط تنگاتنگی با حفظ روحیه ترجیح زندگی در کشور در بعد سرزمینی دارند. در بعد تاریخی نیز احیای حافظه تاریخی ایران از اهمیت زیادی در مصوبات شورا برخوردار است. یافته‌های تحقیق حاضر نشان می‌دهد که میزان اهتمام شورای عالی انقلاب فرهنگی به همه ابعاد یکسان نبوده است. میزان اهتمام شورای عالی انقلاب فرهنگی به بعد سرزمینی در کمترین حد خود قرار دارد و در عوض توجه به بعد فرهنگی، ادبی و دینی بیشتر از سایر ابعاد بوده است و ابعاد سیاسی، اجتماعی و تاریخی در میانه این بردار قرار دارند. در مجموع با وجود بیش از ۴۰۰ مصوبه در ده سال اخیر از یکسو و اهمیت هویت ملی از سوی دیگر، لازم است شورای عالی انقلاب فرهنگی نسبت به تقویت ابعاد هویت ملی اهتمام بیشتری داشته باشد و نسبت به ارائه راهبردهای تقویت هویت ملی و پیوست هویت ملی را برای در نظر گرفتن در سایر مصوبات شورا و نهادهای دیگر ارائه نماید.

منابع

- آقامحمدی، جواد؛ اسدی، سودابه (۱۳۹۸)؛ «واکاوی ابعاد و مؤلفه‌های شاخصه هویت ملی در اسناد تحولی آموزش و پرورش ایران»، *سیاست‌های راهبردی و کلان*، سال ۷، شماره ۳، صص ۴۷۱-۴۵۴.
- ابوالحسنی، سید رحیم (۱۳۸۷)؛ «مؤلفه‌های هویت ملی با رویکردی پژوهشی»، *سیاست*، سال سی و هشتم، شماره ۴، صص ۲۲-۱.
- ایشانی، طاهره؛ حاجی حسین، منیژه (۱۳۹۶)؛ «نقش کتاب فارسی بخوانیم دوره ابتدایی در هویت ملی (با تأکید بر فرهنگ و میراث فرهنگی)»، *مطالعات ملی*، سال هجدهم، شماره ۲، صص ۱۳۱-۱۱۵.
- بشیر، حسن (۱۳۹۱)؛ *رسانه‌های بیگانه؛ قرائتی با تحلیل گفتمان*، جلد دوم، تهران: سیمای شرق.
- ---- (۱۳۹۲)؛ *رسانه‌های بیگانه؛ قرائتی با تحلیل گفتمان*، جلد سوم، تهران: سیمای شرق.
- بشیر، حسن؛ حاتمی، حمیدرضا (۱۳۸۸)؛ «مطالعه مقایسه‌ای رویکردهای انتخاباتی: تحلیل گفتمان سرمقاله‌های جمهوری اسلامی و کیهان درباره دومین مرحله انتخابات مجلس هشتم»، *پژوهش‌های ارتباطی*، سال شانزدهم، شماره ۱، صص ۹۳-۱۱۴.
- پاکتچی، احمد (۱۳۹۱)؛ *نقد متن، تنظیم و ویرایش*، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- پروانه، فرهاد (۱۳۹۴)؛ «مؤلفه‌های هویت اسلامی و انقلابی در کتاب‌های درسی تاریخ دوره تحصیلی متوسطه رشته‌های علوم پایه (۱۳۵۷-۱۳۸۸)»، *مطالعات ملی*، سال شانزدهم، شماره ۴، صص ۶۰-۴۱.
- داوری، حسین؛ خیرآبادی، رضا؛ علوی مقدم، سیدبنام (۱۳۹۷)؛ «بازنمایی هویت ملی در کتاب‌های نوانتشار یافته زبان انگلیسی در نظام آموزش رسمی کشور»، *مطالعات ملی*، سال نوزدهم، شماره ۲، صص ۹۸-۵۸.
- حاجیانی، ابراهیم (۱۳۷۹)؛ «تحلیل جامعه‌شناختی هویت ملی در ایران و طرح چند فرضیه»، *مطالعات ملی*، سال دوم، شماره ۵، صص ۲۲۸-۱۹۳.
- خدایار، ابراهیم؛ فتیحی، اعظم (۱۳۸۷)؛ «هویت ملی در کتاب‌های درسی آموزش و پرورش مورد مطالعه: دوره متوسطه»، *مطالعات ملی*، سال نهم، شماره ۳، صص ۵۲-۲۷.
- خوش‌خویی، منصور؛ یوسف‌زاده، محمدرضا؛ سعوه، مولود (۱۳۹۰)؛ «بررسی میزان تأکید کتاب‌های تعلیمات اجتماعی، تاریخ و فارسی دوره راهنمایی بر هویت اسلامی - ایرانی»، *مطالعات ملی*، سال دوازدهم، شماره ۴، صص ۶۶-۵۱.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰ الف)؛ ماده واحده «ایجاد زمینه و ظرفیت برای برگزاری موفق کرسی‌های آزاداندیشی».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰ ب)؛ «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۲ الف)؛ مصوبه «اساسنامه جایزه جهانی امام خمینی (ره)».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۲ ب)؛ «سند ملی علوم و فناوری‌های سلول‌های بنیادی».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۲ ج)؛ اساسنامه «بنیاد بین‌المللی علوم و حیاتی اسراء».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۳ الف)؛ «سیاست‌ها و اقدامات اساسی حمایت از ترویج نام‌ها و نشانه‌های اسلامی - ایرانی».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۳ ب)؛ «دستورالعمل اجرایی هزینه اعتبارات اجرای منشور توسعه فرهنگ قرآنی در سال ۱۳۹۳».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۴)؛ مصوبه «سیاست‌ها و ضوابط اجرایی حاکم بر آمایش آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران».

- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۵ الف)؛ «اساسنامه دانشگاه هنرهای اسلامی - ایرانی استاد فرشچیان».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۵ ب)؛ «اساسنامه مؤسسه جهانی ولایت».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۶)؛ «سند راهبردی توسعه فعالیت‌های تبلیغی ترویجی قرآنی کشور».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۷ الف)؛ «سند ملی توسعه فناوری‌های فرهنگی و نرم».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۷ ب)؛ «نقشه مهندسی فرهنگی کشور».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۷ ج)؛ ماده‌واحد «ساماندهی برگزاری آزمون‌های بین‌المللی زبان فارسی».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۸ الف)؛ «تکمیل و تعمیم شمول ماده‌واحد اختصاص سهمیه به داوطلبان آزمون سراسری در مناطق زلزله‌زده کشور (مصوب جلسه ۷۳۹ مورخ ۱۳۹۲/۸/۲۸) به کلیه مناطق درگیر بلایای طبیعی».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۸ ب)؛ «سند توسعه دانش‌بنیان استان بوشهر».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۹ الف)؛ «سیاست‌های راهبردی رسانه‌ای در شرایط بحران‌های طبیعی مثل شرایط ظهور ویروس فراگیر کرونا».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۹ ب)؛ ماده‌واحد «نحوه جذب منابع انسانی در مشاغل آموزشی و تربیتی وزارت آموزش و پرورش».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۴۰۰ الف)؛ «راهکارهای جذب، نگهداشت، تعامل مؤثر و بازگشت نخبگان»
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۴۰۰ ب)؛ ماده‌واحد «اصلاح وظایف کمیته فرهنگ و تمدن اسلام و ایران».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۴۰۰ ج)؛ «سیاست‌ها و اقدامات تقویت و ترویج نام‌گذاری متولدین جدید مبتنی بر فرهنگ اسلامی - ایرانی».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۴۰۰ د)؛ ماده‌واحد «تعیین مناسبت‌های جدید جهت درج در تقویم رسمی کشور».
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۴۰۰ ه)؛ «ضوابط و معیارهای عمومی عضویت (وابسته، پیوسته و افتخاری) در فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران».
- «بررسی مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب‌های فارسی ابتدایی (تألیف‌های جدید ۱۳۹۸)»، *مطالعات ملی*، سال بیست و یک، شماره ۳، صص ۸۴-۶۵.
- کریمی، علی؛ بلباسی، میثم (۱۳۹۳)؛ «بررسی برجستگی عناصر هویت ملی ایرانی در سند چشم‌انداز بیست و سه ساله (۱۴۰۴) جمهوری اسلامی ایران»، *رهیافت انقلاب اسلامی*، سال هشتم شماره ۳، صص ۱۱۶-۹۳.
- محمودی، سیروس (۱۳۹۸)؛ «بررسی وضعیت مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب‌های درسی پایه دوازدهم»، *مطالعات ملی*، سال بیستم، شماره ۲، صص ۷۶-۶۱.
- منصوری، علی؛ فریدونی، آزیتا (۱۳۸۸)؛ «تبلور هویت ملی در کتب درسی؛ بررسی محتوایی کتاب فارسی دوره ابتدایی»، *مطالعات ملی*، سال دهم، شماره ۲، صص ۴۶-۲۷.
- هاشمی، سید ضیاء؛ قربانعلی‌زاده، مژده (۱۳۹۳)؛ «هویت ملی در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی»، *مطالعات ملی*، سال پانزدهم، شماره ۴، صص ۷۱-۴۹.
- هوشنگی، حمید (۱۳۹۹ الف)؛ «جایگاه هویت ملی در برنامه درسی دانشگاه‌ها؛ مطالعه موردی رشته علوم سیاسی در مقطع کارشناسی»، *نامه هویت*، سال پنجم، شماره ۶، صص ۲۸-۱۹.
- هوشنگی، حمید (۱۳۹۹ ب)؛ «جایگاه هویت ملی در برنامه درسی دانشگاه‌ها؛ مطالعه موردی رشته جامعه‌شناسی در مقطع کارشناسی»، *نامه هویت*، سال پنجم شماره ۷، صص ۱۳-۴.
- Jaworski, Adam & Coupland, Nikolas (1999); *The Discourse Reader*, London: Routledge.
- Smith, A.D (1987); *The Ethnic Origins of the Nations*, Oxford: Blackwell.